

Bartoněk, Antonín

Diskuse o historickém pozadí trojské války

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1966, vol. 15, iss. E11, pp. 205-207

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109688>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

platonismu v dějinách filosofie. Na tomto upozornění se podíleli svými referáty jak zahraniční, tak i domácí účastníci.

Symposium jen potvrdilo obecně známou skutečnost, že dějinám vědy je dnes věnována velká pozornost jak na západě, tak i v SSSR, a tak lze jen doufat, že brněnská konference byla prvním krokem k tomu, aby podobné postavení získaly v brzké době i u nás.

Zdeněk Zlatuška

* * *

Při konečném hodnocení brněnské antické konference jsme tedy mohli konstatovat a uvítat nejen nesporný společenský význam, jaký vždy doprovází podobná zasedání, ale v první řadě její velký přínos odborný, daný hojnou účastí předních vědeckých pracovníků ve vědách o antickém starověku, kteří zde měli možnost vyměnit si zkušenosti v dosažených výsledcích i v metodě práce, čímž byl vytvořen nový stupeň v předpokladech k ještě širší a ještě hlouběji založené mezinárodní spolupráci.

(Sestavila JN)

Diskuse o historickém pozadí trojské války (*JHS* 84 [1964], 1—20).

Významný anglický grecistický časopis *Journal of Hellenic Studies* otiskl v r. 1964 čtyři diskusní příspěvky k problematice historického pozadí trojské války; jejich autory byli starověký historik *M. I. Finley* z Cambridge (The Trojan War), archeolog *J. L. Caskey* z Cincinnati (Archaeology and the Trojan War) a dva cambridgeští literární historici *G. S. Kirk* (The Character of the Tradition) a *D. L. Page* (Homer and the Trojan War). Podnět k tomuto originálnímu činu dala Finleyho přednáška přednesená v BBC dne 24. října 1963 a zbyvajících tři badatelé zaujali k ní — či přesněji k její novější verzi, upravené pro *JHS* — svá více méně kritická stanoviska.

Základním rysem Finleyho přístupu k problematice trojské války je vysoký stupeň skepticismu k historičnosti řecké herojské tradice o této události. Podle F. může zkresení historických událostí nabýt v ústní tradici trojí podoby: 1. závažná herojská tradice může vyrůst z události, která byla sama o sobě nevýznamná; 2. tradice může být vypěstována v zemi a obyvatelstvem, s kterým nebyla od původu spjata; 3. tradicí může být časem zkresleno i samotné historické jádro události, takže se stává — neexistují-li informace z jiných pramenů — nerozpoznatelným. Tyto svoje úvahy ilustruje pak autor nejen na Iliadě, nýbrž i na třech epických skladbách či básnických souborech pozdějších, na Písni o Rolandovi, Písni o Nibelunzích a na jugoslávských zpěvech o bitvě na Kosově poli, a závažné historické omyly v nich obsažené (zejména se to týká prvních dvou z nich) se mu stávají argumentem i proti historičnosti starořecké Iliady. Kdybychom neměli jiné informace o vládě Karla Velikého — ptá se Finley —, o kterých údajích z Písne o Rolandovi bychom soudili, že je lze pokládat za historické? Patrně bychom nepochybovali o tom, že v soutěse u Roncevaux bojoval Roland s muslimy (jak se praví v Písni), ačkoli z jiných historických pramenů víme, že byl ve skutečnosti poražen křesťanskými Basky!

K rozpoznání skutečné historie trojské války je tedy podle F. třeba odvrátit se od herojské tradice, která je nanejvýš nespolehlivá, a opřít se pouze o mimoherojské, historické prameny. Naše současné možnosti pokládá ovšem v tomto ohledu za neuspokojivé. Pokud jde o chetitské zprávy o Achchijavě, nezdá se být autor odpůrcem názoru spojujícího tuto pozoruhodnou říši s některým z achajských států pokročilého pozdně helladského období, rozhodně však v této souvislosti odmítá Pageovu rekonstrukci pozadí trojské války jakožto boje o chetitské dědictví mezi mykénskými Achaji a mezi maloasijským západem — boje, uskutečnivšího se prý někdy

v třicátých letech 13. stol. př. n. l. [srov. mou recenzi Pageovy práce *History and the Homeric Iliad*, uveřejněnou v *SPFFBU* E 8 (1963), 149—153]. Podle Finleyho lehla popelem Trója VIIa (pokládána dnes za Troju homérskou) až někdy kolem r. 1190 (Finley se tu dovolává těch archeologů, kteří odmítají Blegenovo datum 1250 př. n. l.; srov. toto číslo Sborníku, str. 151 a 162), a to pod náporom obyvatelstva ze severu, tzv. mořských národů — týchž, jejichž hordy se převálily na přelomu 13. a 12. stol. přes mykénské Řecko, Malou Asii i Syrii a byly podvakrát zastaveny až na hranicích Egypta. Přitom F. počítá s možností, že se útoku na Troju zúčastnili po boku těchto invazorů i achajští námezdníci a ti že se právě stali hlavními prostředníky při vzniku řecké herojské tradice o trojské válce. Ve prospěch skutečné existence nějaké organizované achajské koalice proti Troji nehovoří podle F. ani tzv. katalogy obsažené v Iliadě, zvl. katalog řeckých účastníků trojské války, včleněný do 2. zpěvu Iliady a pokládáný — např. opět Pagem — za poměrně věrný obraz mykénských geografických poměrů; Finley totiž nevidí důvodu, proč by místní jména v katalogu uvedená nemohla být vymyšlena ex post. — Všechny tyto úvahy vedou autora nakonec k závěru, že herojské vyprávění o trojské válce je třeba opravdu vykázat z oblasti historie a odkázat je do říše mýtů.

Caskeyho kritika Finleyho stati se v úvodu zaměřuje na Finleyho skepticismus jako takový a snaží se jej uvést ad absurdum úvahou, že — přesně vzato — nelze z archeologických nálezů v Troji konec konců bezpečně prokázat ani to, že by Troja VIIa musela být zničena válkou. Hlavní část svých vývodů věnuje však C. chronologické problematice a s plnou rozhodností pokládá Finleyovo preferování začátku 12. stol. pro dobu pádu Troje za naprosto předčasné. Sám se drží tradičního obrazu, který počítá s Trojou jakožto významnou strategickou pevností na Hellespontu, jež byla kolem r. 1300 zničena zemětřesením (Troja VI) a jež takto oslabena se stala o několik desítek let později kořistí Achajů — kořistí nikoli snadnou a pro dlouhé obléhání nakonec příliš vyčerpávající a neužitečnou.

Jestliže Caskeyho příspěvek zasahoval spíše některé druhotné aspekty Finleyho argumentace, míří Kirk přímo do samotného jádra Finleyho vývodů. Zamýšlí se nad problematikou středověkých eposů (ale i útvarů kronikářského charakteru) a dochází k názoru, že mezi ní a problematikou vzniku Iliady je diametrální rozdíl právě v středověké existenci písma. Podle K. v opravdové ústní tradici, neopírající se o písmo, zůstává hlavní linie bohatýrských událostí pod kontrolou „vědouceho, konservativního a do značné míry lokálně orientovaného posluchačstva“, kdežto v podmínkách raného středověku, charakterizovaného jak mimořádně velkými etnickými přesuny, tak i nadnárodní funkcí vševládné latiny, plodila prý existence písma spíše nepřesnost v tradování událostí. I K. sice uznává možnost menších změn a zkreslení v řecké archaické orální tradici (i podle něho poskytuje Homér spíše obraz života v rané době železné než v pozdní době bronzové), ale na druhé straně nepokládá za možné, že by ten či onen heros mohl být tradicí nějak výrazně vytržen ze svého původního herojského milieu. Je-li možno vést paralelu mezi řeckou epickou tradicí a něčím z toho, co Finley pro srovnání uváděl z pozdější epiky, pak jsou to podle K. spíše jugoslávské bohatýrské zpěvy, kde — jak to i sám Finley přiznává — se setkáváme s méně vážným zkreslováním skutečných událostí. I když K. sám nedovede dát uspokojivou odpověď na otázku po motivu trojské války (jeví se mu spíše jako pokus o jednostrannou kořistnickou akci než jako výsledek nějakých hospodářsko-politických konfliktů) a nenachází důvod dostatečně závažný, aby jí bylo možno zdůvodnit tak rozsáhlou expedici z řecké pevniny, přece jen pokládá její uskutečnění za méně překvapující, než kdyby se byla ústní tradice dopustila takového zkreslení, jaké je připraven uznávat Finley. Nadto K. Finleymu vytýká i to, že by potomci achajských námezdníků, zničivších podle F. spolu s „mořskými národy“ Troju, byli stěží zprostředkovali ostatním Řekům také vyprávění o trojské válce, které by bylo zcela prosto zmíněk o těch, po jejichž boku sami válčili.

Autor závěrečné stati, Page, se pokouší o shrnutí argumentace ve prospěch historičnosti tradičního pojetí trojské války a uvádí šest bodů, v nichž našla herojská tradice v posledním

století svoje potvrzení: 1. rozbor homérského jazyka ukazuje na kontinuitu řecké archaické epiky již od mykénských dob a tato kontinuita nedovolovala provádět v tradici podstatné změny; 2. Troja VIIa byla vskutku zničena v době mykénské (pozdně helladské); 3. Mykény opravdu byly z hlavních center pozdně helladské kultury; 4. achajská aktivita je na konci pozdně helladského období bezpečně prokazatelná v mnoha krajinách východního Středomoří; 5. chetitské dokumenty zmiňující se o Achchijawě jsou dokladem achajské aktivity na samotné maloasijské pevnině; 6. homérské katalogy obsahují zmínky o místech, o kterých dnes víme, že zašla spolu s pádem mykénské civilizace (Finleyho námitku, že jména těchto lokalit mohla být včleněna do básní *ex post*, odmítá P. jako odporující Finleyho vlastní tezi o neřeckých původcích pádu Troje: Finleyho stanovisko v takovém případě znamená, že by si sice postmykénské řecké obyvatelstvo pamatovalo jména zašlých pozdně helladských obcí, ale nikoli samou podstatu události kolem trojské války). — V závěru pak P. zdůrazňuje, že mnoho dílčích otázek zůstává opravdu zatím ještě nezodpověděno, že však Finley pouze „nahradil hypotézu zčásti potvrzenou hypotézou zcela neověřitelnou“.

A pod tato Pageova slova se zřejmě bude ochotna podepsat velká většina současných badatelů o trojské válce — stejně jako i pod výrok, který za těmito slovy v Pageově stati o Finleyovi následuje: Jakkoli mu zítřek může dát za pravdu, dnešek nemluví v jeho prospěch. V tomto výroku jsou konec konců obsaženy nejen pochyby, nýbrž i jisté procento uznání.

Antonín Bartoněk